

partis, quam accepit et apud se detinet; patet ex superius dictis de possessore malae fidei.

II. Participans in actione damnosa, seu concurrens cum alio, sive immediate sive mediate, ad damnum physice inferendum, tenetur generatim loquendo ad restitutionem, quotiescumque cooperatio illius realiter influxit in substantiam damni. — S. Lig. n. 571.

III. Quandoque tamen a restitutione excusabitur participans in actione damnosa, praesertim si mediate tantum concurrat, dummodo adsint requisitae conditiones, nempe, 1° ut actus non sit intrinsece malus; 2° ut eliciatur ex causa relative gravi; 3° ut bonus effectus a cooperante intentus immediate oriatur a causa bona vel saltem indifferenti (12). *Recole dicta de Act. hum.* n. 9., et *de Charitate*, n. 249. — Billuart, diss. 8. art. 13. — Carrière, n. 1197.

687. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *An vel quando licita sit immediata cooperatio ad damnum proximi in materia iustitiae?*

Resp. 1° Quoad damnum vitae nunquam licet immediate cooperari ne cum vitae quidem periculo; quia nunquam licet occidere directe innocentem.

Resp. 2° Quoad damnum membrorum nunquam pariter licet, ad mortem quoque vitandam, immediate concurrere ad alterius mutilationem, nisi forsitan pro avertenda ipsius morte.

Resp. 3° Quoad damnum in bonis fortunae, tres communiter admittuntur casus, in quibus ex metu gravi licita est cooperatio, propterea quod dominus non censetur rationabiliter invitus, scilicet 1° si cooperans possit ac velit damnum, quando forte ad id teneatur, reparare; 2° si damnum grave absque cooperante aequaliter et certo ab agente principali illatum fuisset; 3° si damnum sit leve respectu domini, quippe ad leve alterius incommodum impediendum non teneor ipse grave subire.

Controvertitur autem, an tibi liceat cooperari immediate ad damnum grave proximi ex gravissimo metu, v. gr. mortis, si damnum reparare non possis aut non velis. — *Negant* quidam, quia actus videtur intrinsece malus, cum laedat ius proximi, qui rationabiliter invitus merito suppunitur. Et sane persona laesa in hanc cooperationem neque ex iustitia, quae non obligat ad vitam alterius cum tanto gravamine proprio servandam, neque ex charitate, quae etiam cum tanto incommodo non urget, consentire tenetur. Billuart. — *Alii* tamen *probabiliter affirmant*. Et enim constitutus in extrema necessitate subripere id potest, quo mortem declinet, quia tunc omnia bona sunt communia, ut dictum est supra

(12) Sensus est, effectum immediatum quod deinde bonum ex malo effectu expectari possit. non debere per se esse malum, etsi ali-

n. 616. Cur igitur ille, cui mors intentetur, non poterit cooperari subreptioni bonorum proximi ad propriam vitam e proximo periculo eripiendam? — S. Lig. n. 571. — Molina, etc.

688. — **QUAER.** 2° *Quaenam causa requiratur, ut licita sit cooperatio mediata in materia iustitiae?*

Resp. Licita erit, quoties aderunt conditiones in principio III indicatae. Difficultas autem non exigua consistit in decernendo, quandonam reperitur ratio sufficiens sic cooperandi. De hoc porro ex aequo et bono iudicandum est. Generatim autem sequentes regulae proderunt, scilicet. 1° Tanto maior requiritur ratio, quanto maior est effectus malus exinde secuturus. 2° Tanto maior requiritur ratio, quanto propinquius causa influit in damnum. 3° Maior requiritur ratio, quando damnum sine tua cooperatione non sequeretur, quam si nihilominus esset eventurum.

689. — **RESOLVES.** — 1° Non peccant contra iustitiam fabri ferrarii, qui indiscriminatim vendunt arma, etsi cognoscant aliquos generatim iis abusuros esse; nam secus commercium prorsus tolleretur. Si vero praevideant in specie aliquos praedictis armis esse proxime abusuros, ea vendere non possunt ob ordinarium lucrum, sed requiritur causa gravis, prout maior vel minor est spes abusum impediendi (13).

2° Eximuntur ab omni restitutione atque peccato, qui coacti metu gravis damni, obeunt functiones ad damnum praevias, et in ipsum remote tantum influentes, v. gr. scalam applicare, murum conscendentem adiuvare...

3° Facilior adhuc est excusatio, si non deessent alii, qui instrumenta ad damnum necessaria suppeditarent.

4° Imo probabilius non peccas, nec ad restitutionem teneris (14), si pro vitanda morte reddas gladium apud et depositum domino petenti ad alium occidendum, licet occisio illius a gladii huius traditione pendeat; quia tua vitae proximi aequivalet. — Billuart, diss. 8. art. 13 — Vogler, n. 318. — Carrière, n. 1203, et alii multi, cum S. Lig. n. 571., contra plures. — V. *Casus*, n. 676-679.

(13) Si tamen venderent, peccarent quidem contra charitatem, sed non contra iustitiam: neque enim, citra aliquam specialem ex officio aut contractu obligationem, damna aliorum impedire ex iustitia tenemur. Idcirco etsi vendendo arma peccarent, officio tamen reparandi damnum non tenerentur.

(14) Eadem, ac supra, recurrit animadversio; reddens enim gladium citra mortis aut gravis mali metum, contra charitatem peccaret, non vero contra iustitiam: unde huc non spectat quaestio de restitutionis obligatione, prouti et Auctor infra (n. 690. res. 4.) monet.

§. VII. *De muto, non obstante, non manifestante, seu de cooperantibus negativis.*

Cooperatores negativi ii sunt, qui non impediunt damnum proximi, cum ex officio illud impedire teneantur. Dicuntur vulgo *mutus, non obstans, non manifestans*. 1° *Mutus* ille est, qui non loquitur, non clamat, non praemonet damnificandum, dum ad id ex officio vel contractu tenetur. 2° *Non obstans* dicitur, qui dum inferitur damnum, non obstat, rem non custodit, licet id ex iustitia praestare debeat. 3° *Non manifestans* vocatur, qui post damnum illatum, damnificatorem domino laeso, vel Superiori non denuntiat, licet ex officio atque adeo ex iustitia denuntiare debeat. Caeterum eadem principia, eademque applicationes morales omnibus hisce conveniunt.

690. **Principia.** — I. Nemo ratione damni non impediti tenetur ad restitutionem, nisi ex officio illud impedire teneatur; qui enim non adigitur ad damnum ex officio impediendum, ex sola charitate obligatur, cuius violatio ad restitutionem non obligat.

II. Omnes, qui obligantur ex officio impedire damnum alterius, si id culpabiliter negligant, ad restituendum tenentur; ex iustitia enim damnum impedire debent. Ergo si omittant, contra iustitiam peccant, et proinde ad damna resarcienda obligantur.

III. Ut negative cooperans ad restitutionem teneatur, necesse est, ut damnum sine gravi incommodo impedire potuerit; quia nec contractus, nec lex positiva cum gravi onere, saltem ut plurimum, obligare solent. — S. Lig. n. 573.

691. **Quaesita.** — **QUAER.** 1° *An Confessarius teneatur ad restitutionem, si poenitentem de restitutione faciendam ex gravi negligentia vel ignorantia monere omiserit?*

Resp. Neg. probabilius. Etenim licet ex officio Confessarius teneatur bene instruere poenitentem ideoque peccet graviter, si id omittat, quando necessarium est; non tamen ad hoc tenetur ex obligatione erga tertium. Excipe, si Confessarii silentium positivae approbationi aequivaleat, v. gr. si interrogatus responsum ita declinet, ut absentia obligationis poenitenti suadeatur. — S. Lig. n. 578. — Lugo. — Suarez, et alii communiter.

QUAER. 2° *An famuli teneantur ad restitutionem, quando culpabiliter (15) non impediunt damna, quae domino inferuntur?*

Resp. 1° *Affirm.*, ut videtur (16), si agatur de damno illato ab ex-

(15) Culpa aliqua adesse poterit etiam citra obligationem restituendi, quando ex sola charitate teneantur; in re praesenti enim obligatio ex charitate adesse potest

in iis quoque casibus, in quibus nulla adsit obligatio iustitiae.

(16) Vox videtur, ex S. Thomae sententia, vox est opinantis. Et hoc sensu eam

traneis. Ratio est, quia eo ipso quod famuli in familiam admittantur, censentur obligationem suscipere eam adversus extraneos defendendi. — S. Lig. l. 3. n. 344. — Lugo, Vogler, etc.

Resp. 2° *Neg. probabilius*, si agatur de damno illato ab aliis famulis, nisi res ipsis specialiter commissa fuerit; quia non videntur conducti famuli nisi ad laborem et familiam ab extraneis defendendam. — S. Lig. ibid. — Alii tamen *non improbabiler* dissentiunt (17).

692. — **QUAER.** 3° *An superior teneatur ad reparandum damnum a suis subditis illatum?*

Resp. 1° *Quoad forum externum Affirm.* tum *ex Iure Romano* (praesertim si de servis et filiis agatur), tum *ex Iure Gallico* (18), in quo expressa mentio fit 1° de patre, et eo defuncto, de matre relative ad filios minores cum ipsis habitantes; 2° de hero vel mandante (19) relative ad famulos, aut mandatarios; 3° de institutore et artifice relative ad alumnos. Datur tamen Superiori recursus in damnificantem ad compensationem requirendam.

Resp. 2° *Quoad forum internum* 1° *Affirm.*, si Superioris (20) silentium positivo impulsui aequivaleat. 2° Non tenetur autem, quoties culpa theologica deficit. 3° Nec tenetur *probabiliter*, licet damnum non impediendo graviter peccaverit, si nullatenus silentio suo in illo influerit, cum

usurpasse Auctorem probabilius est. Equidem Lugo (*De Iust.* disp. 49. n. 106.), utcumque allegatis Soto, Navarro et Lessio huic sententiae adhaereat, non dissimulat, oppositae totidem adhaesisse, Molinam nempe, Rebellum, Azorium et Bonacinam: Idcirco Confessarius ab urgenda restitutionis obligatione abstinere debet.

(17) De hac re Lugo (disp. 49. n. 105.): *Fatentur omnes, non teneri, quando furtum ab alio famulo domestico fieri videt, nisi ei cura et custodia speciali munere commissa sit.* Opposita ergo opinio habenda est ut alicuius recentioris anomalia. Haec autem Lugo quoad proxim subdit: *Teneretur etiam famulus, quando ei datur clavis ad extrahendum aliquid de aliquo loco, quia pro tunc custodia eius loci ipsi demandatur. Tenentur etiam, qui penus curam habent, vel ad custodiam et vigiliantiam supra res domesticas vel familiam praeficiuntur.*

(18) Monet tamen Codex Gallicus (artic. 1384.), in hoc iuri romano consonans, eiusmodi obligationem sive in parentibus, sive in praeceptoribus, sive in artificibus cessare, quoties planum faciant, non fuisse in sua potestate illud impedire factum, de quo alioquin respondere pro conditione sua tenentur. Quod vero speciatim ad parentes atinet, praeter quam quod generatim respondere de filiorum debent factis, quae impedire potuerint, triplex diserte in iure casus exprimitur, in quo illos hoc onus premit, nimirum 1° quando iis praecipientibus filius quidpiam gesserit; 2° quoties gestum a filio negotio in eorum utilitatem seu lucrum cesserit; 3° quando filius non caret adventitio peculio, cuius ipsi usumfructum percipiunt.

(19) Alias animadversum est, notionem mandantis nullatenus per se postulare, ut hic sit mandatario superior.

(20) V. gr. ducis militum cohortis.

praecipue agatur de damno, quod alteri non subdito (21) illatum est. Ratio est, quia qualitas Superioris *per se* non sufficit, ut quis constituatur quasi sponsor de damnis subditorum, nisi ex speciali officio publico ea impedire debeat. — Lugo — Gousset, contra *alios*. — Vide S. Lig. n. 578.

QUAER. 4° *An maritus teneatur de damnis ab uxore illatis, quae ipse non impedit?*

Resp. In foro *interno* de uxore dicendum videtur, quod de filiisfamilias aliisve subditis in Resp. 2° praec. dictum est. Hinc *probabiliter* ad nihil tenetur ex mero silentio, etiam graviter culpabili. In foro autem *externo* nihil in Iure Romano, neque in Iure Gallico statuitur.

693. — QAER. 5° *An consiliarius teneatur ad restitutionem, si per omissionem suffragii iniustae sententiae non obstiterit?*

Resp. *Affirm.*, si suffragium ferre debeat *ex officio*, quia officium ex iustitia adimplendum est saltem communiter loquendo, et seclusa iusta causa. *Neg.* autem, si ius suffragii habeat *ex privilegio*, seu ex mero favore; tunc enim potest absque iniustitia suffragium omittere. — Lugo, D. 19. n. 61. et seq. — Vogler, n. 304.

QUAER. 6° *An teneatur ad restitutionem, qui accepit pecuniam a fure ut taceat, si ex officio clamare non debeat?*

Resp. *Neg. probabilius*, saltem *per se*. Ratio est, quia tacere posset ob preces furis absque iniustitia, siquidem clamare ex iustitia non tenetur. Ergo *a pari* ob munera promissa vel tradita tacere potest absque iniustitia. — Lugo. — Tamburinus, etc. — Secus autem dicendum esset, si pecuniam acciperet, ut observet, num quis adveniat; quia tunc furto positive cooperaretur.

QUAER. 7° *An custodes non denuntiantes damnificatores teneantur compensare omnia damna et etiam solvere mulctam?*

Resp. ad 1um *Affirm.*, *per se*, quia ad damna impedienda constituuntur: excipe, si agatur de rebus levioris momenti, pro quibus, ex consuetudine et praesumpta domini voluntate, sufficit secreta admonitio.

Resp. ad 2um *Neg. probabilius* ob praxim contrariam, cui communis sensus concordat. — Lugo. — Lessius. — Vogle, etc. Idem dicendum de iudice non procurante damni compensationem, vel mulctam punitivam non exigente. Attamen si apud iudicem facta fuerit damnificatoris denuntiatio, ille ad puniendum, et ad damni reparationem tenetur. — S. Lig. *Hom. apost. tract.* 13. n. 73. — V. *Casus*, n. 681. et seq.

(21) At etiamsi damnum illatum foret subdito, inspiciendum foret, an Superior ex debito iustitiae sibi assumat damna subditorum suorum impedienda.

CAPUT III.

DE CIRCUMSTANTIIS RESTITUTIONIS

Praecipuae circumstantiae restitutionis hoc versu habentur:

Quantum restitues? cui? quo ordine? quomodo? quando?

ARTICULUS I. — QUANTUM SIT RESTITUENDUM?

694. — *Quantitas restitutionis mensurari debet ex quantitate rei acceptae, vel ex quantitate damni illati, aut influxus in iniuriam proximi.*

Cum speciales difficultates de sola *solidaritate* occurrant, de ea solum specialiter agemus.

De solidaritate.

DEFINITIO. Solidaritas, seu obligatio restituendi *in solidum*, est onus incumbens singulis cooperatoribus integrum damnum illatum reparandi.

DIVISIO. Duplex distinguitur solidaritas, scilicet 1° *absoluta*, quae locum habet, quando quis tenetur totum damnum reparare; 2° *conditionata*, quando singuli cooperatores restituere tenentur pro aliis cooperatoribus deficientibus.

695. **Principia.** — I. Quilibet ex cooperatoribus concurrens efficaciter ad damnum, ita ut hoc *totum ei moraliter adscribi possit*, tenetur ad restitutionem in solidum, idest in integrum, sive absolute, sive saltem conditionate. Ratio est, quia quilibet est causa efficax et iniusta totius damni, et proinde totum reparare debet. — Vogler, n. 342. *et alii communiter.*

II. Alicui autem cooperatori *totum damnum adscribi potest* certo in casu duplici, scilicet 1° *quoties illius cooperatio est necessaria*, licet non sufficiens, ad totum damnum inferendum; v. gr. si praebes suffragium necessarium ad iniustam sententiam; 2° *quoties cooperatio fit ex conspiratione efficaci*, qua damnificatores ita se efficaciter ad damnum excitant, ut singulis non concurrentibus damnum non eveniret. — S. Lig. n. 579. — Lugo...

III. Quicumque est causa principalis damni, tenetur restituere in solidum *absolute*; caeteri autem cooperatores aequales, vel causae secundariae, *conditionate* tantum tenentur. Ratio est, quia principali agens, uti mandans, dux, etc., ipso facto in se suspicit absolute totum onus damni reparandi cum ipse primario illud inferat, nec utatur aliis nisi velut instrumentis ad proximum damnificandum. Quinam autem dici debeat causa principalis, dicitur *infr.* n. 702.